

УДК 343.9

Р.С. ВЕПРИЦЬКИЙ, канд. юрид. наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЛАТЕНТНІСТЬ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Ключові слова: латентність злочинності, злочини незареєстровані, протидія злочинності, облік злочинів, правопорушники, правоохоронні органи

Досліджуючи феноменологію злочинності в регіоні необхідно враховувати такий її фактор, як латентність, яка має досить поширений характер попри того, що органами влади періодично вживаються заходи, спрямовані на її подолання. Спілкуючись з населенням як при індивідуальних так і масових зустрічах, автору статті, як голові районної адміністрації доводиться слухати різного роду інформації, повідомлення і скарги про правопорушення, про невжиття заходів реагування на злочини, особливо крадіжки із квартир, дачних будинків, підвалів, автомобілів тощо. Розбираючись з такого роду повідомленнями, досить часто приходиться стикатись з тим, що ті чи інші злочини незареєстровані, в міліції на обліку не значаться, а відтак і заходів по їх розслідуванню не проводиться. Навіть введення нового порядку реєстрації кримінальних проваджень у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року проблему латентної злочинності не вирішено.

Латентна злочинність (від лат. *latens* (*latentis*)-прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення у державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [1].

Латентна (прихована) злочинність існує в тій чи іншій мірі в усі часи і її наявність зумовлена різними чинниками як об'єктивного так і суб'єктивного характеру. Латентна злочинність – це злочинність, яку з тих чи інших причин не встановлено, не виявлено і тому не

було відображено в офіційному обліку відповідних державних органів, спеціально покликаних боротися із злочинністю [2].

Латентна злочинність породжує істотні негативні наслідки для успішної діяльності правоохоронних органів і врешті, для всього суспільства, оскільки будучи не врахованою, залишається поза увагою відповідних суб'єктів протидії злочинності, породжує нові злочини, формує у громадян невіру в здатність органів державної влади забезпечити їх безпеку, створити необхідні умови для захисту їх прав і свобод, завдана злочинами матеріальна та моральна шкода не відшкодовується, а суспільство не має уявлення про реальний стан злочинності і про те, які збитки вона причиняє.

Ефективна протидія злочинності потребує пізнання реальних масштабів злочинності в області, місті, районі, окремих населених пунктах, кримінологічної характеристики окремих її видів та осіб, що вчинили злочини, розробки відповідних програм протидії злочинності з поєднанням зусиль всіх суб'єктів такої протидії. Покладатись на офіційні статистичні дані про стан злочинності не можна, оскільки вона не відображає реальної картини.

Офіційна статистика, як вважає В.І. Поклад, відображає не стільки стан злочинності, скільки стан її реєстрації в країні. Латентна злочинність істотно спотворює статистичні дані про кримінологічну ситуацію, реальний стан, структуру, характер, динаміку злочинності, про розмір і характер завданої шкоди; зменшує ступінь достовірності прогнозів; перешкоджає реалізації принципу невідворотності відповідальності; підриває авторитет правоохоронних органів; перешкоджає ефективній протидії зростанню злочинності; знижує антикримінальну активність громадян; негативно впливає на економічне життя країни [3].

Латентна злочинність значно підриває найрезультативніший механізм протидії злочинності – принцип неминучості покарання. «Надзвичайно велика кількість осіб, які вчинили правопорушення і не понесли встанов-

леної законом відповідальності, набуває в Україні загрозливого характеру і може перерости в масові заворушення. Таке становище можливе за умови, коли не вживатимуться невідкладні заходи щодо подолання різниці між кількістю зареєстрованих заяв і повідомлень про злочини та притягненням винних до відповідальності, серед яких майже третина, що вчинили їх повторно» [4]. Погоджуючись з В.І. Шакуном, можна лише додати, що ситуація ускладнюється ще й високим рівнем латентних злочинів, особи які їх вчинили також не притягуються до відповідальності. За матеріалами Головного управління МВС України в Харківській області в 2013 році зареєстровано 263 тис. заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, або в розрахунку на 10 тис. населення 961,1 подій. З числа цих повідомлень 33,7 тис. з ознаками кримінальних правопорушень зареєстровано в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі – ЄРДР) або 123 кримінальних правопорушень у розрахунку на 10 тис. населення [5]. Впродовж минулого року прокурорами та керівниками органів внутрішніх справ та за рішеннями судів і скаргами фізичних і юридичних осіб на облік було поставлено 1370 кримінальних правопорушень, які певний час залишались латентними.

Несвоєчасний облік злочинів призводить до негативних наслідків тим, що втрачаються сліди злочину, особи які вчинили злочини мають можливість вчиняти нові правопорушення, а шкода, завдана потерпілим не відшкодовується. Наявність латентної злочинності «створює в певному мікросередовищі психологічну обстановку безкарності суспільно-небезпечних діянь, що, у свою чергу, заохочує осіб, що скоїли злочини, проводити і поширювати свою злочинну діяльність» [6].

С.М. Храмов підкреслює, що безкарність, яка породжується явищем латентної злочинності, справляє особливо негативний вплив на психіку підростаючого покоління. Дійсно, неповнолітні правопорушники, яким вдається тим чи іншим чином уникнути законної відповідальності, переживають значну криміна-

льну трансформацію та в майбутньому є схильними до скоєння ще більш небезпечних злочинів [7].

Всебічне дослідження латентної злочинності в Україні взагалі, а в регіонах, зокрема, видається вкрай актуальним. Проте, як вказує С.М. Іншаков, вивчення цього феномену, який являє собою ключову системоутворюючу проблему, розв'язання якої може вивести кримінологічні дослідження на новий рівень є досить складним [8].

Для України, як зазначає Е.М. Блажівський, ця проблема набуває особливої гостроти в умовах набуття чинності кардинально оновленого кримінального процесуального законодавства, що потягло за собою нову систему обліку злочинів.

Визначаючи безумовну актуальність вивчення латентної злочинності, кримінологи є одностайними й щодо надзвичайної складності дослідження цього феномену, що обумовлюється проблемами перш за все гносеологічного та методологічного характеру. Не випадково латентну злочинність інколи навіть науковці називають «темною цифрою». Відсутність надійних методик, які дозволяють отримати достовірні дані щодо фактичної злочинності у суспільстві, призводить до того, що серед пересічних громадян та спеціалістів – практиків інформація стосовно кримінальної латентності часто сприймається лише як цікава гіпотеза, красива видумка дослідників, що базується на вельми приблизних прикидках.

При сучасному рівні розвитку науки точні цифри при оцінці фактичної (а отже, і латентної) злочинності отримати не вдається. Інформація щодо неї носить імовірнісний характер. У гносеологічному сенсі результати навіть найновітніших фундаментальних досліджень, здійснюваних із застосуванням комплексу сучасних методик, слід розглядати лише як імовірнісні знання з нижньою межею точності (тобто, в реальності масштаби латентної злочинності *не менше* цифр, що наводяться дослідниками). Але одним із кримінологічних парадоксів можна вважати те, що в даному випадку імовірнісна інформація щодо зло-

чинності буде більш точною, ніж відносно-визначені знання, отримані на основі даних офіційної реєстрації [9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 3 / за ред. Ю. С. Шемшученко. – Київ : Вид-во «Українська енциклопедія», 2001. – 789 с.
2. Сучасна правова енциклопедія / за заг. редакцією О. В. Зайчука. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 382 с.
3. Поклад В. І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності : навч. посіб. / Поклад В. І. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007.
4. Шакун В. Межі впливу на злочинність / Шакун В. // Щорічник українського права. – 2010. – № 2. – С. 183–190.
5. Інформація про стан правопорядку в Харківській області за січень-грудень 2013 року (за оперативними даними ГУМВС) : від 11.01.2014 р., № 90/259.
6. Криминология : учебник/ В. Н. Бурлаков и др. ; под ред. Н. В. Бурлакова и Н. М. Крепачева. – СПб. : Питер, 2003. – С. 52–53.
7. Храмов С. М. Латентная преступность: методология познания и основные направления противодействия : монография / Храмов С. М. – Брест : БрГУ, 2010. – С. 5–6.
8. Иншаков С. М. Латентная преступность как объект исследований / С. М. Иншаков // Латентная преступность : материалы теоретического семинара (29 февраля 2008 г.) // Криминология: вчера, сегодня, завтра. – 2009. – № 1 (16). – С. 707.
9. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки). – Київ : Вид-во «Алерта», 2014. – 654 с.

Веприцкий Р. С. Латентність злочинності та шляхи її подолання / Р. С. Веприцкий // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 72–74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_14.pdf

Розглядається стан латентної злочинності, характеризується її визначення та вплив на ефективність протидії злочинності.

Веприцкий Р.С. Латентность преступности и пути ее преодоления

Рассматривается состояние латентной преступности, характеризуется ее определение и влияние на эффективность противодействия преступности.

Vepritskiy R.S. Latency Crime and Ways to Overcome It

The state of latent crime, characterized by its definition and impact on the effectiveness of fighting crime is made.